

KÁLLAI ERNŐ

A cigány/roma közösségekkel kapcsolatos politikai törekvések az 1989–90-es rendszerváltozás utáni Magyarországon

ABSZTRAKT

Az írás bemutatja az 1990 utáni kormányzati programokat, amelyek a rendszerváltozást követő időszak roma közösségeinek társadalmi integrációja érdekében születtek. Milyen célok vezették a kormányzatot? Roma programot vagy szociális programokat alkottak? Mik voltak a prioritások? Vannak eredmények? A tanulmány ezeket a kérdéseket próbálja megválaszolni.

KULCSSZAVAK: cigány, roma, integráció, programok, politika

Az 1980-as években kezdődő és a diktatórikus politikai rendszer átalakulását is felgyorsító magyarországi társadalmi-gazdasági válság egyik nagy vesztesének a társadalmi integráció útján akkor még csak alig néhány évtizede meginduló roma¹ közösségeket tartják. Ennek okait elsősorban az alacsony képzettségben kereshetjük. Az ezt megelőző évtizedekben, különösen az éppen csak elkezdődő telepfelszámolással párhuzamosan, a romák fiatalabb generációi ugyan már eljutottak a közoktatásba, de az eltelt idő rövidege, a szegregáló, elkülönítő oktatáspolitikai gyakorlat, valamint sokszor az értelmi fogyatékosoknak fenntartott „kisegítő iskolákba” való áthelyezések²ből következő alacsony iskoláztatási mutatók miatt a gazdasági szerkezet piaci típusú átalakítása során szinte szükségszerűen következett be az 1990-es években a romák tömeges munkahelyvesztése és jövedelem nélkül maradása. Kemény István kutatásai³ból tudjuk, hogy például 1971-ben a munkaképes korú cigány férfiaknak gyakorlatilag ugyanolyan arányban volt munkahelyük, mint a nem cigány férfiaknak (85% és 87%), még akkor is, ha általában az alacsonyabb színvonalú, kevesebb végzettséget és jövedelmet jelentő pozíciókat töltötték be. 1993 végére ez az arány 29%-ra csökkent, szem-

ben a nem romák 64%-ával, ami drámai visszaesést jelentett a korábbi évtizedekhez képest (Kemény et al., 2004).

A társadalom peremére szorult szegény és iskolázatlan tömegek, köztük nagy számban a romák egyrészt új kihívásokat és feladatokat jelentettek a társadalom vezetésének, másrészt új lehetőségeket is a lassan öntudatra ébredő maroknyi roma értelmiségi számára. Ez az Európának ebben a térségében már évszázados állami gyakorlatként meghonosodott, felülről irányított, „felvilágosult abszolutista” megoldást jelentette, amelyben a nem vitatott „népjobbító” szándék sokszor az asszimilációs politikával tár-

A társadalom peremére szorult szegény és iskolázatlan tömegek, köztük nagy számban a romák egyrészt új kihívásokat és feladatokat jelentettek a társadalom vezetésének, másrészt új lehetőségeket is a lassan öntudatra ébredő maroknyi roma értelmiségi számára.

sulva próbálta megszüntetni vagy legalábbis enyhíteni a gyakran etnikai színezetet öltő szegénység és elmaradottság nemegyszer társadalmi devianciákkal összekapcsolódó problémáját. Ennek eszközeit az egymást váltó kormányok társadalmi programjai jelentették, amelyek megpróbálták felülről, kormányzati intézkedésekkel, gyakran szociálpolitikai megoldásokkal beavatkozni a romák reménytelennek tartott helyzetébe.

Az 1990-es évektől a másik, egyre határozottabban kirajzolódó lehetőséget a romák „politikai ébredése”, a saját közösségi politizálás, az önérték-érvényesítés gondolata jelentette. Ez nagyon összetett, sokrétegű dimenzió, amelyben megtalál-

hatók a helyi civil szerveződések, az ezekből gyakran kinövő helyi nemzetiségi önkormányzatok, a cigányok nagyobb tömegétől teljesen elszakadó és az aktuális pártviszonyok által befolyásolt országos nemzetiségi önkormányzat ügye, de idetartoznak a romák önálló pártpolitikai, pártalapítási törekvései is.

E sokrétű és sokoldalú társadalmi folyamatok áttekintésére jelen tanulmány terjedelmi korlátai miatt nincs lehetőségünk, ezért itt csak a rendszerváltozás utáni kormányzati romaprogramok rövid, vázlatos bemutatására vállalkozunk.

A KORMÁNYZATI PROGRAMOK JELLEMZŐI AZ 1990-ES ÉVEKTŐL

Az 1989-90-es politikai-gazdasági átalakulás az egyszerű, alacsonyan képzett emberek számára gyakran nehezebb élethelyzetet teremtett, mint amit a megelőző évtizedekben már megszoktak. A szabadság eufóriáját kevésbé tudta élvezni az az ember, akinek a mindennapi megélhetése került veszélybe. Köztük volt a cigány közösségek tagjainak jelentős része is, hiszen a lassan meginduló modernizáció kihozta őket ugyan a cigánytelepekről, elfogadható munkahelyhez és ezáltal megélhetéshez juttatta őket, de a már említett alacsony iskolázottság okán az elsők között voltak, akik elvesztették e nagyon törekenynek bizonyuló társadalmi integrációnak az első eredményeit. 1993-ban az adig ismeretlen munkanélküliség csúcspontot döntött, s a romák jelentős részének helyzete

évtizedekkel korábbi szintre zuhant vissza néhány év alatt (az akkori helyzetről lásd például Kemény et al., 2004). A hirtelen jövedelem nélkül maradás nemcsak a társadalmi devianciákat erősítette fel a romák körében, hanem ennek ellenhatásaként a társadalomban évszázadok óta burjánzó rasszista előítéletességet is újra felszínre hozta. Szélsőjobboldali mozgalmak jelentek meg, zászlójukra tűzve a cigányellenességet, gyakran fizikai támadásoktól sem visszariadva.

Az egymást váltó kormányok aggódva érzékelték az új típusú problémákat, és ez létrehívta a „romaprogramokat”, amelyek a szélsőséges szegénység enyhítésére, a cigányok elleni előítéletesség csökkentésére tettek kísérletet. A rendszerváltozás utáni első komplex romaprogram 1995-ben jelent meg, s aztán minden soron következő hatalomgyakorló számára mintaként szolgált ebben a kérdésben. Egyfajta „kötelező elem”, később pedig európai uniós elvárás is lett a romákkal való foglalkozás a kormányprogramokban. Egyre részletesebb, a helyzetet egyre jobban feltáró írások jelentek meg, és ezekhez igazították a kitűzött célokat is. Napjainkig a következő, általában kormányhatározat formájában elfogadott dokumentumokat soroljuk ebbe a körbe:

- 1120/1995. (XII. 7.) Korm. határozat a Cigányügyi Koordinációs Tanács létrehozásáról
- 1125/1995. (XII. 12.) Korm. határozat a cigányság helyzetével kapcsolatos legsürgetőbb feladatokról
- 1093/1997. (VII. 29.) Korm. határozat a cigányság élethelyzetének javítására vonatkozó középtávú intézkedéscsomagról
- 1047/1999. (V. 5.) Korm. határozat a cigányság életkörülményeinek és társadalmi helyzetének javítására irányuló középtávú intézkedéscsomagról
- 1073/2001. (VII. 13.) Korm. határozat melléklete – Középtávú intézkedéscsomag a cigányság életkörülményeinek és társadalmi helyzetének javítására
- 68/2007. (VI. 28.) OGY-határozat a Roma Integráció Évtizede Program Stratégiai Tervéről
- 1105/2007. (XII. 27.) Korm. határozat a Roma Integráció Évtizede Program Stratégiai Tervhez kapcsolódó, a 2008–2009. évekre szóló kormányzati intézkedési tervről
- 47/2007. (V. 31.) OGY-határozat a „Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégiáról, 2007–2032
- 1430/2011. (XII. 13.) Korm. határozat a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégiáról, valamint végrehajtásának a 2012–2014. évekre szóló kormányzati intézkedési tervéről
- 1686/2015. (IX. 25.) Korm. határozat a 2014 és 2020 közötti időszakra vonatkozó, a teleszerű lakhatás kezelését megalapozó szakpolitikai stratégia elfogadásáról
- 1605/2021. (VIII. 18.) Korm. határozat – a Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030

- 1619/2021. (IX. 3.) Korm. határozat a Magyar Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia 2030 végrehajtásának a 2021–2024. évekre szóló kormányzati intézkedési tervéről

Ha szemügyre vesszük a programokat, általánosságban elmondható, hogy folyamatosnak tűnik a szakmai fejlődés, egyre szakmaibb formát öltenek a megfogalmazott problémafelvetések és célkitűzések. Valószínűleg ezt tükrözik az egymást követő programok elnevezésében megfigyelhető változások is. Eleinte a „*legsürgetőbb feladatok*” kifejezést használták, majd hosszabb időre meghatározó lett a „*középtávú intézkedéscsomag*” megjelölés, amely egyszerre jelezte a megvalósítás tervezett idejét és a többféle feladat együttességét. Az elmúlt évtizedben a „*stratégia*” kifejezés vált meghatározóvá, amellyel valószínűleg a megalapozott tervezést kívánták megjeleníteni.

Azt is érdemes megfigyelni, hogy mivel indokolták a programok létrehozásának szükségességét. Eleinte egyértelműen és célzatosan, megnevezett módon „*cigányprogramokról*” beszélhetünk, hiszen az 1995-ös első határozatban írt „*a cigányság összetett problémáinak kezelésére, társadalmi integrációjának elősegítésére*” indoklás az elkövetkező években is megmaradt, és a kormányváltás esetén újraalkotott dokumentumoknál is általában a „*felülvizsgálat, továbbfejlesztés*” kifejezésekkel indokolták az eredeti céltól lényegileg nem eltérő megfogalmazásokat. A lassú változás 2007-től, az első „*stratégiának*” nevezett anyagtól kezdődött. Itt már részletesen kibontva próbálták elmagyarázni a stratégia megalkotásának okát, de egyelőre megmaradva a romákat megcélzó eredeti indokolásnál: „*a roma lakosság társadalmi, gazdasági integrációja feltételeinek megteremtése, életkörülményeik javítása, a romák közszolgáltatásokhoz való hozzáféréseinek javítása, valamint a romák és nem romák életkörülményei között kialakult szakadék csökkentése, hosszú távon megszüntetése*”. Lényegesebb változás a 2011-ben elfogadott stratégia megjelenésével figyelhető meg. A „*10 éves időtávlatban meghatározni a szegénységben élők, köztük a romák társadalmi és munkaerőpiaci integrációja középtávú kihívásait, céljait és a szükséges beavatkozási irányokat*” meghatározás alapján már általános szegénységellenes programról beszélhetünk, amelynek legfontosabb célcsoportját mindenképpen a romák jelentették.

Hasonló fejlődést figyelhetünk meg a program végrehajtásához rendelkezésre álló időtartamok tekintetében is. Az első években a kezdeti bizonytalanság és a programalkotás újszerűsége, valamint a nem pontosan tisztázott célok miatt is csak a „*legsürgetőbb feladatokról*” kifejezés szerepelt a dokumentumokban, s nem jelöltek ki olyan időszakot, amely a megoldások keresésére rendelkezésre áll. A szövegből azt olvashatjuk ki, hogy azonnali megoldások keresését szorgalmazták, amelyek folyamatosan valósulnak meg. Az 1997-től kezdődő évtizedben úgy pontosították az időmegjelölést, hogy megjelent a „*középtáv*” fogalma, de egyetlen dokumentum sem részletezte a ténylegesen rendelkezésre álló időt. 2007-ben és 2011-ben már konkrétan tíz évben jelölték meg a végrehajtásra és az eredmények elérésére szánt időtartamot. Ezt a megközelítést a 2021-ben elfogadott legutóbbi tervezés is megőrizte.

A programokban megfogalmazott célok végrehajtásához nyilvánvalóan intézményekre is szükség volt. A megvalósulás egyik biztosítékának sokáig a folyamatot irányító koordinációs testületeket tekintették. 1995-től Cigányügyi Koordinációs Tanács, majd 1999-től Cigányügyi Tárcaközi Bizottság néven működött az irányító szervezet. 2007-től tovább differenciálódott az elnevezés és a felépítés: a Romaügyi Integrációs Tanács (RIT), illetve a Roma Irányító és Monitoring Bizottság (RIMB) vette át a feladatokat. Ezt az utat követve 2011-től a kormányzati munka összehangolására a Társadalmi Felzárkózási és Cigányügyi Tárcaközi Bizottság jelent meg, míg konzultációs testületként Roma Koordinációs Tanács kezdte meg működését. Az utóbbi évtizedben tovább sokasodtak az irányító szervek, és megjelentek a többségében csak ezzel a feladattal megbízott személyek: államtitkár, sőt miniszterelnöki megbízott is foglalkozik a célkitűzések megvalósításával.

Míndez természetesen elsősorban az irányításra vonatkozik, a tényleges munkát legtöbb esetben a szaktárcák hatáskörébe utalták. A megalkotott programokat általában egyfajta „keretnek” tekintették, amelynek tartalommal való kitöltése alapvetően a kormányzati szervek, a szaktárcák feladata lett. A megszülető konkrét terveket kellett (volna) összehangolnia az irányító testületeknek, amelyek minden esetben kiegészültek civil szereplőkkel is, köztük roma politikusokkal, roma civil szervezetek vezetőivel, illetve a magyar társadalom prominens szereplőivel, így a tudomány, a civil szféra és az egyházak képviselőivel is. Az így szervezett működés a tapasztalatok szerint sokkal inkább protokolláris lett, mint hatékony. Valószínűleg ez a felismerés vezethetett ahhoz a megoldáshoz, hogy bizonyos feladatokat konkrét vezetőkhez rendeltek, akik aztán saját hivataluk, stábjuk segítségével igyekeztek az adott területeken eredményt elérni.

A programok tanulmányozásakor az is jól látható, hogy az első évtizedben még inkább a bizonytalanság jellemzi az elképzeléseket. 2007-től figyelhetünk meg minőségi változást a stratégiák megalkotásában. Ekkortól már arra is gondot fordítanak, hogy megjelöljék a „*prioritási területeket*”, jelezve az adott kormány által legfontosabbnak tartott, kiemelt elemeket.

Az 1105/2007-es stratégia a következő területeket jelölte meg részletesen:

- az integrált oktatás kiterjesztése, deszegregáció a közoktatásban, a romák képzettségi szintjének emelése;
- a romák munkaerőpiaci integrációjának elősegítése, illetve foglalkoztatottsági szintjük emelése;
- a lakhatási körülmények javítása, amely összekapcsolódik a települési és térségi szegregáció nagyarányú csökkentésével;
- a romák egészségi állapotának javítása, a születéskor várható élettartam növelése, valamint az egészségügyi ellátórendszerhez való hozzáférésük javítása;
- a romákkal szemben megnyilvánuló diszkrimináció csökkentése, az esélyegyenlőség elősegítése a jogérvényesítés során.

A 2011-es stratégia világgképét, miként írtuk, az általános szegénységellenesség jellemzi. Ezt tükrözik a megfogalmazott célok is:

- a szegénységben és társadalmi kirekesztettségben élők arányának csökkentése, különös tekintettel a roma népességre;
- a szegénység, szociális kizáródás újratermelődésének megakadályozása;
- a társadalmi-gazdasági javakhoz való egyenlő esélyű hozzáférés javítása, a társadalmi összetartozás erősítése.

Az előbbi egyszerű megfogalmazások mellett feltétlenül ki kell emelni az 1430/2011-es stratégiában megfogalmazott alapelveket is. Ezek is a már jelzett professzionalizálódásra utalnak, hiszen ilyesmi a megelőző dokumentumokban még nem volt:

- aktivizálás, azaz fontos, hogy a jelenleg inaktív munkaképes emberek ismét aktívak legyenek, és felelősséget vállaljanak sorsukért;
- teljesítményelvűség, azaz az állami támogatások, juttatások esetén magától a támogatottól is teljesítményt, eredményt várnak el;
- koordináció, azaz a különböző szakpolitikák rendszerének összehangolása;
- komplexitás, azaz a szegénység által sújtott területeket – a foglalkoztatást, oktatást, egészségügyet, lakhatást – összehangolva, együtt kell kezelni;
- ellenőrzés, nyomon követés, azaz olyan monitorozási rendszer kialakítása és működtetése, amelynek segítségével kimutatható a programok eredményessége és célzottsága.

Mindezek alapján látható, hogy a 2010-es kormányváltás után alapvető szemléletváltozás következett be a romákkal kapcsolatos kormányzati munka céljait illetően, amely jól tükröződik a 2011-es stratégia megfogalmazásaiban is. Vélhetőleg ez a szemléletmód folytatódik a 2021-ben elfogadott anyag végrehajtása során is.

A „BEAVATKOZÁSI PONTOK”, AZAZ A TÉNYLEGES CÉLKITŰZÉSEK

Érdemes röviden összevetni a dokumentumokban „*beavatkozási pontnak*” nevezett területeket is, mivel ezek jelentik az adott tervezés tényleges tartalmát. Mindezek alapján jól nyomon követhető az egymást követő kormányok felfogása, értékválasztása a kérdésben.

Az első, alaposabban kidolgozott „beavatkozási pontok” az 1093/1997-es programban található:

1.1. Oktatás, közművelődés

- ösztöndíjrendszer;
- a roma kisebbségi oktatási intézmények hálózatának bővítése;
- cigány felzárkóztató és tehetséggondozó programok fejlesztése.

1.2. Foglalkoztatás, földművelés és állattenyésztés

- a telepek vagy telepszerű lakókörnyezetek kiváltásához és/vagy infrastrukturális fejlesztéséhez kapcsolódó célzott közmunkaprogramok meghirdetése.

1.3. Szociális, egészségügyi és lakásprogramok

- a telepek, teleszerű lakókörnyezetek kiváltására, illetőleg infrastruktúrájuk, intézményeik fejlesztésére megvalósítási ütemtervet kell készíteni.

1.4. Térségi programok

1.5. Diszkriminációellenes programok

- a rendőrök graduális és posztgraduális képzésébe be kell építeni a cigány kisebbségre vonatkozó ismereteket;
- a folyamatos működés elősegítése érdekében támogatni szükséges a jogvédő irodák, valamint a konfliktuskezelést és -megelőzést végző nonprofit szervezetek tevékenységét.

1.6. Kommunikációs munka

Jól látható, hogy 1997-ben kiemelt terület lett az oktatás, különösen az ösztöndíjrendszer kialakítása és fejlesztése, amely szorosan összefügg a foglalkoztatás és a munkahelyteremtés kérdéseivel. Az elgondolás szerint a felnövekvő újabb generációnak minőségi(bb) oktatást kell biztosítani, iskolai karrierjüket ösztöndíjakkal kell segíteni, így ők már nehézség nélkül tudnak majd belépni a nyílt munkaerőpiacra. Az idősebbek számára pedig olyan átmeneti megoldásokat szorgalmaztak, amelyek a jövedelemhez jutást segítették. Ezek mellett megtalálható volt még a telepfelszámolás gondolata, a rendőrök előítéletességének csökkentése és a jogvédő irodák támogatásának ígérete is.

A következő kormány 1999-ben gyakorlatilag megismételte az 1997-es intézkedéscsomag célkitűzéseit, a hangsúlyok azonban áthelyeződtek. Még nagyobb prioritást kaptak az oktatásra, kultúrára vonatkozó feladatok. Így az oktatás tekintetében az alapfokú oktatásban a tartalmi fejlesztés, a közép- és felsőoktatásban pedig a kollégiumok és ösztöndíjak révén a lemorzsolódás megelőzése került előtérbe. A kultúra vonatkozásában a csoportszerveződéshöz kapcsolódó közművelődési intézményrendszer fejlesztését, a szakemberek továbbképzésének szükségességét, valamint szakanyagok készítését fogalmazták meg hangsúlyosan. A foglalkoztatás területén ekkor jelenik meg nagy súllyal a közmunka és közhasznú program szervezésének szükségessége is, amely gondolat aztán majd a 2010-es évtizedben érte el csúcspontját. A 2001-ben és 2004-ben elfogadott dokumentumok nem hoztak lényeges változást tartalmi kérdésekben. A 2007-es, „félfordulatnak” is nevezhető újabb dokumentumban kezdődött el ugyanis az a megközelítés, amely napjainkra válik uralkodó irányzattá. A roma célcsoport mellett egyre nagyobb hangsúllyal jelenik meg a „hátrányos helyzet” fogalma, amely az általános szegénységellenesség felé indítja el a politikai gondolkodást:

2.1. Oktatás

- A Biztos Kezdet Program keretében legalább öt programot kell indítani a leghátrányosabb helyzetű kistérségekben, településeken élő, iskoláskor előtti, kiemel-

ten 0–5 éves korú gyermekek és családjaik támogatására, a deprivációs ciklus megtörésére és a korai képességfejlesztés megvalósítására.

- Az általános iskola felső tagozatán rendszeres gyermekvédelmi kedvezményben részesülő gyermekek számára meg kell teremteni az ingyenes étkeztetést.
- A felsőoktatásban tanuló roma fiatalok tanulmányi sikerességének fenntartására, erősítésére, valamint választott szakterületük magas szintű elsajátításának támogatására négy „láthatatlan kollégiumot” kell működtetni.
- A roma és halmozottan hátrányos helyzetű általános iskolai tanulók tanulmányi sikerességének támogatása céljából legalább ötven tanoda működését kell támogatni.

2.2. Foglalkoztatás, vállalkozásfejlesztés

- Szakmai és szakmai jellegű képzéssel egybekötött közmunkaprogramokat kell indítani a hátrányos helyzetű tartós munkanélküliek elsődleges munkaerőpiacra való reintegrációjára.

2.3. Lakhatás, területfejlesztés

- A szegregálódott, infrastruktúra nélküli városi lakótelepek, településrészek lakásállományának és lakókörnyezetének rehabilitációjára, az ott élők foglalkoztatási és szociális integrációjának elősegítésére programot kell indítani.

2.4. Egészségügy

- Legalább húsz – a leghátrányosabb helyzetű kistérségek valamelyikében lévő – település és legalább kétezer hátrányos helyzetű személy bevonásával programokat kell indítani a népegészségügyi (emlő- és méhnyakrák)szűréseken való részvétel ösztönzésére, mobil szűrőállomások igénybevitelére, különös tekintettel a szegregált lakókörnyezetben élőkre.

2.5. Az egyenlő bánásmód elve érvényesülésének elősegítése, antidiszkrimináció

- Biztosítani kell a roma civil szervezetek által létrehozott jogvédő, konfliktuskezelő és válságkezelő irodák antidiszkriminációs tevékenységének támogatását.

2.6. Kultúra, média, sport

2011-ben gyakorlatilag a 2007-ben megfogalmazott célok „finomítására”, a jelenleg is látható intézkedések megfogalmazására kerül sor:

3.1. Gyermekjólét

- Biztos Kezdet Gyerekházakat kell létrehozni, legalább a leghátrányosabb helyzetű kistérségek kétharmadában.

- Bővíteni kell a rászoruló gyermekek közül ingyenes iskolai étkeztetésben részesülők körét.

3.2. Oktatás-nevelés

- A lemorzsolódás megakadályozása és a lemorzsolódott tanulók oktatási rendszerbe való visszavezetése érdekében hatékony területi koordinációjuk mellett meg kell erősíteni az iskolai és iskolán kívüli támogató szolgáltatásokat (Tanoda és Második Esély típusú programok).
- A hátrányos helyzetű, köztük roma fiatalok iskolai sikerességét előmozdító ösztöndíjprogramokat kell működtetni.
- A felsőoktatásban tanuló roma fiatalok tehetséggondozása, tanulmányi sikerességének biztosítása érdekében roma szakkollégiumi hálózatot kell létrehozni.

3.3. Foglalkoztatás

- Szakmai képzettséggel egybekötött közmunkaprogramokat kell indítani a tartósan munkanélküliek, köztük a romák munkaerőpiaci integrációja érdekében.

3.4. Egészségügy

- A hátrányos helyzetű társadalmi csoportok egészségvédelme érdekében célzott megelőzési és szűrőprogramokat, tájékoztató kampányokat kell biztosítani.
- Biztosítani kell százötvenezer roma ember szervezett lakossági szűrővizsgálaton való részvételét, valamint az egészséges életvitelhez szükséges folyamatos tanácsadásban részesítését.

3.5. Lakhatás

- Programokat kell indítani a szegregálódott, alacsony infrastruktúrájú városi lakótelepek, településrészek lakásállományának és lakókörnyezetének rehabilitációjára, valamint az ott élők foglalkoztatási és társadalmi integrációjának elősegítésére.

3.6. Bevonás, szemléletformálás, a diszkriminációs jelenségek elleni küzdelem

- A cigány kisebbségi önkormányzatok számára képzéseket kell biztosítani a felzárkóztatási programokban való sikeres és eredményes részvétel érdekében.

A bemutatott fejlődési folyamat alapján úgy tűnik, hogy a két évtizedes szakmai vita eldőlt: a kormányzat nem célzott romaprogramot képzel el, hanem „felzárkóztató” jellegű szociálpolitikai programot, amelynek egyik célcsoportját a szegénységgel leginkább sújtott roma közösségek tagjai jelentik.

KÖVETKEZTETÉSEK

Összegezve és az eredményeket keresve lassú folyamatnak vagyunk tanúi, és ez nem is lehet másképpen egy ilyen típusú társadalmi beavatkozás esetében. Jól látható, hogy 2007-ig gyakorlatilag az útkeresés zajlott, majd az általános szociálpolitikai irány mellett

Jól látható, hogy 2007-ig gyakorlatilag az útkeresés zajlott, majd az általános szociálpolitikai irány mellett döntött a magyar politikai elit.

döntött a magyar politikai elit. Az elmúlt másfél évtizedben már kétségkívül figyelemre méltó eredmények is megfigyelhetők. Ezek egyike az oktatás terén megjelenő szakkollégiumi rendszer és az általuk segített, a felsőoktatásban tanuló roma és nem roma, de hátrányos helyzetűnek tartott hallgatók jelentős száma, diplomaszerezése. Mindez előrevetítheti egy roma középosztály kialakulásának lehetőségét, feltéve, hogy a társadalmi folyamatok nem

a gyors asszimiláció irányába terelik ezeket az embereket. A felsőoktatásban kialakított rendszer fenntarthatósága pedig jelentős mértékben függ a közoktatás állapotától, az onnan kikerülő roma gyerekek minőségi tudásától, a rendszer biztosította esélyegyenlőség és társadalmi mobilitás működésétől. Ezen a területen azonban még nem látszanak a felsőoktatásban tapasztalható előrelépések.

A foglalkoztatás területén az elmúlt másfél évtizedben a közfoglalkoztatási formák domináltak a romák esetében, miként a piacképes tudással kevésbé rendelkező más emberek vonatkozásában is ez történt. A kérdés az, hogy a sok területen kialakult munkaerőhiány most át tudja-e terelni az elsődleges munkaerőpiacra az eddig állami segítséggel megélhetéshez jutó embereket. Ha igen, akkor jelentős előrelépés várható a foglalkozási célkitűzések tekintetében is. Mindez pedig hozzájárulhat a jobb lakáskörülményekhez, illetve a gettósodott térségek felszámolásához is, hiszen csak állandó jövedelemmel lehet elképzelni tartós társadalmi változást a szegények, így a romák esetében is.

Végjegyzet

1 A két megnevezést jelen írásban azonos értékkel, egymás szinonimájaként használjuk.

Felhasznált irodalom

- KÁLLAI ERNŐ (2014): Kormányzati romaprogramok a rendszerváltozás után, in ANTAL ISTVÁN – FRÁNYÓ-KELLER KATALIN (szerk.): *Melyik úton?*, Budapest, Jezsuita Roma Szakkollégium, 34–51.
- KEMÉNY ISTVÁN – JANKY BÉLA – LENGYEL GABRIELLA (2004): *A magyarországi cigányság 1971–2003*, Budapest, Gondolat – MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet.
- KÉZDI GÁBOR – KERTESI GÁBOR (2009): Általános iskolai szegregáció Magyarországon, *Közgazdasági Szemle*, 56. évfolyam, 2009. november, 959–1000.
- Nemzeti társadalmi felzárkózási stratégia – mélyszegénység, gyermekszegénység, romák – (2011–2020) helyzetelemzés*, http://www.dalit.hu/wp-content/uploads/2011/12/Strategia_1sz_melleklet_Helyzetelemzes.pdf (letöltve: 2022. 06. 10.).